

Okur Yorumlarında Otoriter Eğilimler: Diyarbakır Olaylarına İlişkin Haber Yorumları Üzerine Bir İnceleme

Özet

Bu çalışmada Diyarbakır'da 28 Mart 2006'da dört PKK'lının cenaze törenleri sırasında başlayan gösterilerde, göstericiler ile polis ve askeri birlikler arasındaki çatışmalara ilişkin gazete haberlerine internette yapılan yorumlar incelenmiştir. Çalışmada dört farklı gazetede yer alan 19 habere ilişkin toplam 473 okur yorumu, Frankfurt Okulu düşünürlerinin *Otoriter Kişilik* çalışmasının veri ve kategorilerinden hareketle incelenmeye çalışılmıştır. (Adorno, 2003) Bu amaçla Adorno'nun Otoriter Kişilik'te Politik Düşünüşün Biçimsel Bileşenleri (PDTB) arasında saydığı öğeler ile F ölçeğinde bulunan unsurlar çalışmada birer kategori kabul edilmiş ve haber yorumları sıralanarak, bu kategorileri içerip içermedikleri saptanmak üzere SPSS programına kodlanmıştır. Çalışmanın sonuçları okur yorumlarında Kürt sorununa ilişkin otoriter eğilimlerin önemli oranda yer aldığını göstermektedir.

Anahtar sözcükler: Otoriteriyen kişilik, okur yorumları, Diyarbakır olayları, Kürt sorunu, Türkiye.

Authoritarian Tendencies in the Readers' Comments: An Examination of the Comments to the News on Diyarbakır Events

Abstract

This paper examines readers' comments to news about the conflict between the PKK supporters and police and military forces between 28 March and 3 April 2006 in Diyarbakır, Mardin, Batman and Hakkâri. The paper aims to investigate the authoritarian tendencies in comments. For this purpose, all national newspapers' web pages are examined and 19 related news and 473 comments are found. These comments are studied in the light of the Frankfurt School's "Studies in Prejudice" and coded using a scheme, based on the F-Scale and Formal Components of Political Thought (Adorno, 2003). The results indicate that the discourse of the comments is highly related with the state's discourse on the Kurdish problem and have authoritarian implications that are showed in F-scale. The results also suggest that the comments generally have a stereotyped and paranoiac point of view to the Kurdish problem, and they also have highly personalized, traditionalist and aggressive tone.

Keywords: Authoritarian personality, readers' comments, Diyarbakır events, Kurdish problem, Turkey.

İnan Özdemir

*Ankara Üniversitesi
İletişim Fakültesi*

Okur Yorumlarında Otoriter Eğilimler: Diyarbakır Olaylarına İlişkin Haber Yorumları Üzerine Bir İnceleme¹

1

Bu makale 25-28 Kasım 2008 tarihlerinde İspanya/Barselona'da gerçekleştirilen 2. Avrupa İletişim Konferansı'nda (European Communication Research and Education Association (ECREA), 2nd European Communication Conference) sunulan "Authoritarian Tendencies to Kurdish Problem in Turkey: An Examination of Readers' Comments on Newspapers' Webpage" başlıklı bildirinin genişletilmiş halidir. Bu bildiri ve makale Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde 2006 Bahar döneminde "Medya ve Frankfurt Okulu" dersi için yazdığım ödev metninden oluşturulmuştur. Bu dersi biz öğrencileriyle paylaşan ve ödevimin sunulması/basılması konusunda destek ve teşviklerini esirgemeyen Doç. Dr. D. Beybin Kejanlıoğlu'na ve metnin ilk okumasını yapıp eleştiri ve önerilerde bulunan Prof. Dr. Eser Köker'e teşekkür ederim.

Türkiye'de insan hakları ve demokratikleşme sorunları; yüceltilen ve kutsallaştırılan devletin varlığını, bütünlüğünü ve bekasını koruma sorununun bir parçası olarak görülmüş, sadece diğer ülke ve milletlerden gelen kimi talepler değil; vatandaşlardan gelen demokrasi ve politik hak talepleri de milli güvenliğe yönelik tehlikeler olarak kabul edilmiştir (Dağı, 2001: 51). Kürtlerin kültürel ve politik hak talepleri de bu açıdan ele alınmış; "devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğü"ne yönelen bir tehdit olarak görülmüştür.

Bu durum batılılaşmacı-modernleşmeci, merkezileşmeci, milliyetçi ve otoriter unsurlarla örülmüş devlet söyleminde Kürt sorununun etno-politik bir sorun olarak değil, irtica, eşkıyalık, "aşiret direnci", "ecnebi kışkırtması" ve "bölgesel geri kalmışlık" sorunu olarak yer bulmasında görülmektedir (Yeğen, 2003: 265-266). Mesut Yeğen'e göre, Kürt sorunu, devlet söyleminde 1920'lerdeki isyanların ardından saltanat yanlısı irticai bir kalkışma, 1930 ve 1940'larda ise merkezileşmeye ve modernleşmeye direnen aşiretlerin ortaya çıkardığı bir problem olarak yer almıştır. 1920'lerden 1990'ların ilk yıllarına kadar konu, kategorik bir inkâr söylemiyle ele alınmıştır. "Türk vatanında Kürt yoktur" sözüyle özetlenebilecek bu söylem, değişen koşullarda yeniden içeriklendirilen "yabancı devletlerin tezgâhı" veya "ecnebi kışkırtması" olarak tanımlanabilecek söylemle de desteklenmiş ve Kürt meselesi "ortadan kaldırılması gereken bir pürüz olarak" kodlanmıştır. Kürt sorununa yönelik ortaya çıkan bir diğer kategori de yine konuyu etno-politik bir sorun ola-

rak kabul etmek yerine, bir tür kalkınamama sorunu olarak gören “bölgesel geri kalmışlık söylemi”dir. Devletin özellikle askeri metinlerinde görülen bir diğer söylem ise “düşman söylemi” olmuştur (2003:109-171). Nüveleri 1930'lardaki Kürt başkaldırıları esnasında görülen ve devlet söyleminin bir alt söylemi olarak hep var olan “düşman söylemi”, 1989'da dönemin genelkurmay başkanının ordu ile PKK arasındaki askeri çatışmaya ilişkin yorumunda ortaya çıkmıştır (Yeğen, 2003:154). Bu söylem, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin (TSK), soğuk savaş sonrası milli güvenlik tanımlamasında dışsal tehditler yerine, Kürt sorunu ve politik İslam'ı ön plana çıkaran yeni milli güvenlik tanımlamasıyla da uyum içerisindedir (Cizre, 2003:216). Düşman söylemi Yeğen'e göre “devletin, askeri ve siyasi iktidarının tehdit edilmesi durumunda, milliyetçilik söyleminin ve ulus-devlet mantığının koşullandırdığı bir dille gösterdiği refleks olarak okunabilir” (158).

Türkiye'de merkezîyetçi ve güçlü devlet anlayışına dayanan; asker-sivil bürokratların etkili olduğu (Heper, 1992; Mardin 2000), demokrasinin sınırlarının “millî birlik ve beraberliğe aykırı olmamak kaydıyla” çizildiği (Dağı, 2001; Robins, 1993), demokratik katılımın biçimsel bir prosedür olarak anlaşıldığı bir siyasal kültür (Tessler ve Altındağ, 2004); 1980 askeri darbesi sonrası, “devletin tarihsel olarak taşıdığı 'meşruluk krizi'ne bir çözüm olarak”, “uç milliyetçi sağ politikacıların kontrolü altında” yeniden tanımlanan meşrulaştırıcı ideoloji ve bununla uyumlu bir şekilde “yurttaşların kimliklerini, birleşmiş bir Türk-İslam geleneği fikrine göre yeniden

oluşturmaya dönük" bir eğitimin (Köker, 1994: 82; Köker, 1997:72) desteğiyle, Kürt sorununa ilişkin yukarıda özetlenmeye çalışılan söylemlerin medyada, kamusal tartışmalarda ve gündelik hayatta tekrarlandığı görülmektedir. Özellikle son yıllarda "yükselen anti-Kürt hıncı"nın (Bora, 2006) kendini en uç şekilde gösterdiği "sıradan faşizm" (Bora, 2006) halleri: şehit cenazeleri sonrası yürüyüşler, "bayrak krizleri" olarak tanımlanan olaylar, bayrak yakanlara yönelik linç girişimleri ve benzeri tepkisel eylemler, Kürt sorununa ilişkin, milliyetçilik söylemi ile de desteklenen otoriter eğilimlerin ön plana çıktığı örnekler olmuştur. Bu örnekler, "sıradan vatandaş" çok yönlü bir iletişim olanağı sağlayan internet ortamında çeşitlenmekte, internet Tanıl Bora'nın "anonim, fragmanter, spontan ve çoğul" bir özellik taşıdığını ve "en çok apolitik, yüzergezer, 'sıradan' vatandaş ikliminde" karşımıza çıktığını belirttiği akışkan bir yapıdaki ve otoriter eğilimler barındıran sıradan faşizmin (159-160) takip edilebileceği bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Gazetelerin internet haberlerindeki okuyucu yorum köşesi bu alanlara örnek gösterilebilir. Zira internete erişimin ve bilgisayar kullanımının görece sınırlılığı, içerik, biçim veya tartışma alanına yönelik kısıtlamalara rağmen, dolaylanmış bir kamusal alan olarak kabul edilebilecek internetteki haber yorum köşeleri, siyasi veya kültürel seçkinler arasında olmayan vatandaşlara kamusal tartışmaya katılma imkânı getirmektedir (Clayman, 2004; Perrin, 2005). Elbette internetin anonimliğe açık olması, tartışmacıları birbirine istediklerini iletebilecek kadar yakın, sonuçlarından kaçınabilecek kadar uzak tutabilmesi, geleneksel medyaya oranla daha az sansür içermesi gibi nedenlerle bu alanda yapılan tartışmaların genellikle yüz yüze yapılabilecek tartışmalardan daha sert ve saldırgan bir hal aldığı göz önünde bulundurulmalıdır. Ancak bu durumun aynı zamanda dile getirilen "akıl-fikrin-niyetin ötesinde fantezilere" de ışık tutabileceği unutulmamalıdır (Bora, 2006:234). Dolayısıyla, "Kürt sorunu" ile ilgili internet haberlerine ilişkin okuyucu yorumlarının ve tartışmaların incelenmesi; konunun askeri, politik ve kültürel seçkinlerin dışında kalan "sıradan vatandaş" tarafından ele alınma ve tartışılma biçimlerine ilişkin ipuçları verebilecektir.

Buradan hareketle bu çalışmada Diyarbakır'da 28 Mart 2006'da dört PKK'lı'nın cenaze törenleri sırasında başlayan gösteriler ile polis ve askeri birlikler arasındaki çatışmalara ilişkin internetteki gazete haberlerine yapılan yorumlar incelenmiştir. 28 Mart 2006'da başlayan çatışmalar, yaklaşık beş gün yoğun bir şekilde sürdükten sonra 4 Nisan'da tamamen bitmiştir. Diyarbakır'da başlayan olaylar 30 Mart'ta Batman'a, 2 Nisan'da Mardin ve Hakkâri'ye yayılmış, bu sırada siviller öldürülmüş, bu durumu protesto etmek için esnaf kepenk kapatma eylemi yapmıştır.² Diyarbakır İnsan Hakları Derneği'nin açıklamasına göre beş günün sonunda beşi çocuk on sivil ölmüş, yüzlerce kişi yaralanmış, 200'ü çocuk 563 kişi gözaltına alınmış, 91'i çocuk 382 kişi ise tutuklanmıştır.³

Çalışmada yukarıda özetlenen sürece ilişkin internetteki haber yorumları, Frankfurt Okulu'nun *Önyargı Üzerine Çalışmalar* projesinin, özellikle de Theodor W. Adorno, Else Frenkel-Brunswik, Daniel J. Levinson ve R. Nevitt Sanford'un *Otoriter Kişilik* çalışmalarının verilerinden hareketle incelenmeye çalışılmıştır. Bu çalışma Adorno ve Berkley grubunun 1940'larda gerçekleştirdiği *Otoriter Kişilik* çalışmasının ve otoriter kişilik üzerine yapılacak çalışmaların bulgularının geçerliliğini büyük ölçüde koruduğunu ve böyle bir çalışmanın dünyada olduğu gibi Türkiye'de yapılabileceğini kabul etmektedir.⁴ Zira demokratik bir toplum olarak kabul edilen Amerikan toplumunun, güçlü ya da güvenilir bir sosyal akım haline gelebilecek bir faşist harekete destek verebileceğini, böyle bir potansiyeli taşıdığını ortaya koyan *Otoriter Kişilik* çalışması, savaş sonrası dönemin, çağdaş problemlerini anlamaya yönelik sosyal psikoloji alanına yapılmış en büyük katkılardan biri sayılmış; yayınlanmasından sadece beş yıl sonra, bu çalışmadan türeyen 64 araştırma yapılmıştır (Titus and Hollander, 1955, aktaran Roiser, 2002: 72). Bu durum çalışmanın eleştirilmediği anlamına gelmemektedir. Çalışmanın yöntem ve tekniklerine ilişkin daha ilk yıllarda başlayan eleştirilerin yanı sıra (bakınız Jay, 2005: 351-356), soğuk savaş döneminin muhafazakâr ortamında çalışmaya getirilen temel eleştiri, otoriterliği sadece sağ politik düşünce ile ilişkilendirip, sol otoritizmi göz ardı etmesi olmuştur.⁵ Bu dönemde Batı'da, sol otorita-

2

Bakınız: *Radikal* Online 29 Mart 2006 "Diyarbakır Savaş Alanı", 30 Mart 2006 "Diyarbakır'da Bir Ölü", *Milliyet* Online, 30 Mart 2006 "Gerginlik Sürüyor", ve 31 Mart "Diyarbakır Teröre Teslim" ve "Batman'da Bilanço Ağır" başlıklı haberler. Bakınız ilgili internet sayfaları:

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=182820>

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=182894>

<http://www.milliyet.com/2006/03/30/guncel/agn.html>

<http://sondakika.milliyet.com.tr/2006/03/31/son/sonotur31.asp>

<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=4181386&tarikh=2006-03-31>

3

Bakınız Bağımsız İletişim Ağı, 7 Nisan 2006 "Güneydoğu'da Adı Konmamış Bir Darbe Var" ve "Diyarbakır'da 10 Ölü Var, Hala İşlem Yok", başlıklı haberler. Bakınız ilgili internet sayfası: <http://www.bianet.org/diger/arsiv.htm>

4

Doç. Dr. Beybin Kejanlıoğlu yönetiminde gerçekleştirilen Frankfurt Okulu'nun Türkiye'de Alınlanması konulu projede, Okul'un sosyal psikoloji konusundaki çalışmalarının Türkiye'de alınması biçimlerini araştıran Nalan Ova ve Bercis Mani'nin yayıma hazırlanan metninde

belirtildiği üzere, *Otoriter Kişilik* çalışmasının verilerinden hareketle yapılan araştırmalar sınırlı sayıda olmakla birlikte Türkiye'de 1950'lerin ikinci yarısına kadar uzanmaktadır. Bu çalışmalarda Prof. Dr. Çiğdem Kağıtçıbaşı'nın araştırmaları önemli bir yer kaplamaktadır. Ova ve Mani'nin saptadığı üzere; Kağıtçıbaşı *Otoriter Kişilik* projesinin evrensel bir faşist karakterin varlığına ilişkin savlarını reddetmekte, otoriterlik sendromunun sadece psikolojik yapılar nedeniyle değil, toplumsal normların etkisi ile şekillendiğini dile getirmektedir. Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bakınız Nalan Ova ve Bercis Mani, "Sosyal Psikoloji Alanına Eleştirel Teorinin Katkıları ve Türkiye'de Alınması" başlıklı yayına hazırlanan metin.

5 *Otoriter Kişilik*'i bu yönde eleştiren temel düşünürler arasında şöyle bir hat çizilebilir: *Otoriter Kişilik*'in sadece sağ otoritarizmi incelediğine ilişkin eleştirilerin öncüleri 1950'lerde Edward Shils, 1960'larda Hans Eysenck, 1980 ve 1990'larda John Ray ve dolaylı olarak yine 1990'larda Francis Fukuyama olmuştur.

6 Amerika'da 11 Eylül terör saldırıları sonrası ve Irak Savaşları dönemlerinde otoriter eğilimleri ele alan son dönemdeki birkaç çalışma için bakınız Robert K. Bothwell and Emily Kennison (2004),

rizm üzerine yapılan çalışmalar yoğunluk kazanmıştır (Roiser and Willig, 2002: 72). 1970'lerde düşüşe geçen otoriter kişilik çalışmaları, 1980'lerde bu sefer kişilik yerine otoriter tutumların ölçülmesi ile yeniden canlanmıştır. Son yirmi yılda ise bir yandan sağ-otoritarizme yönelik çalışmalar devam ederken, diğer yandan soğuk savaş sonrası dönemde sol veya sağ otoriter eğilimlerin artık kalmadığına ilişkin eleştiriler yapılmaktadır (Roiser, 2002: 88).

Bununla birlikte, otoriter kişilik çalışmalarının elli yılını özetleyen ve orijinal çalışmayı savunan Martin Roiser ve Carla Willig'in de belirttiği gibi, otoriter kişilik ve tutum üzerine çalışmalar yapılmaya devam etmektedir. Çalışmaların bir bölümü, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Doğu Avrupa'daki ülkeler üzerinde durmakta, modern toplumların faşizme eğilimlerine yönelik ilgi devam etmekte, bireylerin yanı sıra, hükümetlerin otoriter eğilimleri gibi yeni alanlar üzerinde araştırmalar yapılmaktadır (2002: 93). Üstelik Adorno ve Berkley ekibinin ilk çalışmada vurguladıkları gibi, ileri endüstriyel toplumlarda, bireylerin faşizme ve faşist organizasyonlara yönelme potansiyelleri özellikle terör saldırıları gibi güvenlik krizlerinin yaşandığı dönemlerde daha da güçlenmeye devam etmektedir (Roiser and Willig, 2002; Lavine vd., 2005).⁶

Bu ön kabullerden hareket eden çalışmanın ilk bölümünde, *Otoriter Kişilik* üzerinde durulacak, ikinci bölümde ise haber yorumlarına ilişkin analiz bulguları değerlendirilecektir.

Otoriter Kişilik

Otoriter Kişilik çalışması, Frankfurt Okulu'nun 1940'ların ikinci yarısında Amerika'da gerçekleştirdiği, ana eksenini anti-Semizm temasının oluşturduğu ve beş cilt halinde 1949 ve 1950'de yayınlanan *Önyargı Üzerine Çalışmalar* projesinin üçüncü ve en çok ünlü cildi olmuştur (Kejanlıoğlu 2005; Jay, 2005).⁷ Çalışma Theodor W. Adorno, Else Frenkel-Brunswik, Daniel J. Levinson ve R. Nevitt Sanford tarafından yürütülmüştür. Sanford araştırma prosedürleri ve tekniklerinin tasarlanması üzerine çalışılırken; Frenkel-

Brunwik araştırmadan elde edilen verilerin sistemli bir şekilde kategorizasyonunu ve dökümünü yapmıştır. Levinson antisemitizm, etnosentrizm ve politik-ekonomik tutuculuk anket ve cetvellerinin hazırlanması, ideolojinin psikoloji açısından çözümlenmesi ve anket sorularına verilen yanıtların istatistik tasarım ve prosedürlerinden sorumludur. Adorno ise görüşme materyalini toplumsal kuramın kategorileriyle çözümlenmiştir (Jay, 2005: 344-345).

Araştırmacılar, çalışmaya yazdıkları girişte, çalışmanın temel temasının “otoriter insan tipi” olarak tanımladıkları yeni bir antropolojik tipin ortaya çıkışı olduğunu belirtmişler ve araştırmalarını “sosyo-psikolojik bir araştırma” olarak tanımlamışlardır (Adorno vd, 2003: 219). Buna uygun olarak, bireyin politik, ekonomik ve toplumsal inançlarının, birbirine zihniyet ya da tiple bağlanmışçasına geniş ve kaynaşmış bir model oluşturduğu ve bu modelin onun kişiliğindeki derinde yatan eğilimlerin bir ifadesi olduğunu kabul eden araştırmacılar (Adorno vd, 2003: 221; Şahiner, 2005: 8), çalışmaya iki temel hipotezle başladıklarını belirtmişlerdir: 1. Anti-Semitizm spesifik veya izole edilmiş bir fenomen değil, daha geniş bir ideolojik çerçevenin parçasıdır ve 2. bir bireyin, bu ideolojiye açıklığı öncelikle onun psikolojik ihtiyaçlarına bağlıdır (Adorno vd, 2003: 223).

Çalışma temel ilgisini “potansiyel faşist” bireye yöneltmiştir. Burada “potansiyel” sözcüğü, çalışmanın yapısı gereği antidemokratik propagandaya açık; ancak kesin bir şekilde faşist olduğu bilinmeyen veya hâlihazırda faşist örgütlere üye olmayan kişiler üzerinde yapıldığını vurgulamaktadır. Araştırmacılar hiçbir politik-sosyal akımın, demokratik kurumlara ve değerlere faşizm kadar büyük bir tehlike oluşturmadığını ve bireylerin faşizme yönelmesine yol açan kişisel özelliklerin bilinmesinin faşizmle mücadelede faydalı araçlar sağlayacağını ileri sürmüşlerdir. Buna bağlı olarak çalışmada “Eğer potansiyel olarak faşist bir birey varsa, o nasıl biridir?”; “Böyle bir kişinin içindeki düzenleyici mekanizmalar nelerdir?”, “Otoriter kişiyi ortaya çıkaran etkenler nelerdir?”; “Antidemokratik düşünceyi oluşturan şey nedir?” gibi soruları yanıtlamaya çalışırlar. (Adorno vd., 2003: 221).

“The Authoritarian Personality and Attitudes toward War”, *Peace Review* 16(4): 467-470; Detlef Oesterreich (2005), “Flight into Security: A New Approach and Measure of the Authoritarian Personality”, *Political Psychology*, 26 (2):275-298; Andrew J. Perin (2005), “National Threat and Political Culture: Authoritarianism, Antiauthoritarianism, and the September 11 Attacks”, *Political Psychology*, 26(2): 167-194; Howard Lavine vd., (2005) “Threat, Authoritarianism, and Selective Exposure to Information”, *Political Psychology*, Vol. 26 (2): 219-244.

7
Önyargı Üzerine Çalışmalar; Bruno Bettelheim ve Morris Janowitz’ın “Önyargının Dinamikleri: Savaşa Katılan Askerler Üzerine Psikolojik ve Sosyolojik Bir İnceleme”; Nathan W. Ackerman ve Marie Jahoda’nın “Anti-Semitizm ve Duygusal Bozukluk: Psikanalitik Bir Yorumlama”; Theodor W. Adorno, Else Frenkel-Brunswik, Daniel J. Levinson ve R. Nevitt Sanford’un “Otoriter Kişilik”; Leo Lowenthal ve Norbert Guterman’ın “Aldatmanın Peygamberleri: Amerikalı Ajitatorlerin Teknikleri Üzerine Bir İnceleme” ve Paul Massing’in “Tahrir Provvası: Alman İmparatorluğu’ndaki Politik Anti-Semitizm Üzerine Bir İnceleme” başlıklı çalışmalarından oluşmaktadır (Jay, 2005: 50-51, 338-339).

Otoriter Kişilik projesinde veri toplamak amacıyla çeşitli olgulara ilişkin sorular, projektif sorular ve açık uçlu yanıtlara göre hazırlanmış sorular içeren anket kâğıtları ve tematik algılama testleri kullanılmış, derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Ayrıca anti-Semitizmi sayısal olarak ortaya koyabilecek *A-S ölçeği*; etnosentrizmi ölçebilecek *E-ölçeği* ve çeşitli siyasal ve ekonomik konulardaki tutuculuğu ortaya koyabilecek *Politik ve Ekonomik Muhafazakârlık Ölçeği (SET)* olmak üzere üç türlü kanaat-tutum ölçeği kullanılmıştır. Araştırmada, ölçeklerin ve soruların hazırlanması işlemlerinin ardından, tamamı beyaz, Amerika'da doğmuş, kentli ve orta sınıf Amerikalılardan oluşan 2099 kişilik bir inceleme nüfusu seçilmiş ve soru kâğıtları dağıtılmıştır. Elde edilen verilerden hareketle oluşturulan eğrinin en düşük ve en yüksek yerlerinde toplananlardan seçilen kişilerle klinik görüşmeler ve tematik algılama testleri yapılmıştır. Çalışmanın yöntembilimsel açıdan en büyük başarısı ise, önceden geliştirilen üç tutum ölçeğini, otoriter potansiyeli örtük psikolojik düzeyde ölçebilen tek bir soru dizisinde toplayarak, *F skolası* adı verilen bir ölçek geliştirmek olmuştur (Jay, 2005: 348-350). *Otoriter Kişilik* çalışması, bu ölçeklerin yanı sıra, özellikle çalışmanın Adorno tarafından yazılan *Niteliksel İdeoloji Çözümlemeleri* kısmında, önyargının işlevleri ve işleyiş mekanizmaları, ekonomik ve politik konuları düşünüşün biçimsel özellikleri, dinsel ideolojinin önyargı ile ilişkisi üzerinde de durmuştur. Adorno'nun, özellikle önyargı ile politik düşüncenin biçimsel bileşenlerine ilişkin saptamaları, bu makale açısından da faydalı olduğundan burada kısaca özetlenecektir.

Önyargının İşlevsel Karakteri ve İşleyiş Mekanizmaları

Görüşme materyallerinde önyargı üzerinde duran Adorno (2003), öncelikle anti-semitizmin işlevsel karakterine değinmiştir. Ona göre önyargılar, önyargı nesnesinin kendisinden gelen özelliklerden değil, öznesinin psikolojik gereksinimlerinden kaynaklanmaktadır. Bu durumda, önyargının temel işlevlerinden biri, bilinçdışı çocuksu korkunun belli bir nesneye/gruba aktarılmasına yardımcı olmasıdır (2003: 24). Çoğu zaman sadece korkular değil, fanteziler de klişelere büründürülerek belirli bir gruba aktarılmakta ve genel-

likle bu aktarım orantısız ve abartılı olmaktadır. Örneğin, “her şeye kadirlik” fantezisi Yahudilerin tüm Amerikan siyaset ve ekonomisine hâkim olacağına ilişkin öngörülerde ortaya çıkmaktadır. Klişelerle düşünme eğilimi, bireylerin, azınlık grubu üyeleriyle klişedekinden ne kadar farklı koşullarda karşılaşırsa karşılaşsınlar onları yine klişedeki gibi algılamalarını da beraberinde getirmektedir. Belirli bir gruba karşı önyargılı olmak ayrıca, “sorumluluğu başkasına yüklemek”, “başka grupları kötüleme” yoluyla kişinin “kendi toplumsal statüsünü daha yüksek bir yere koymasının” araçlarını da sağlamaktadır. Anti-semitizmin ve daha genel olarak önyargının bir diğer işlevi, potansiyel faşist karakterin, aksi halde başıboş kalacak saldırganlığını “kanalize” edebileceği ve kendisine sözde bir toplumsal gerçeklik kurmada vazgeçilmez olarak başvurduğu araç olmasıdır (Adorno, 2003: 24-40). Önyargı, aynı zamanda bireyin topluma entelektüel yabancılaşması, bu yabancılaşmaya eşlik eden korku ve belirsizliğin üstesinden gelmenin de araçlarını sağlamaktadır.

Var olan bütün kötülükleri Yahudilere yüklemek, sanki ışıldak gibi gerçekliğin karanlığına nüfuz ederek, çabuk ve her şeyi kapsayan bir uyuma izin vermektedir. Yahudi karşıtı imgeler gerçek yaşantıyla ne kadar az ilintili ve gerçekliğin kirinden ne kadar çok “arınmış” olursa, kendi katılığıyla uzakta tuttuğu yaşantı diyalektiğinin rahatsız edici karmaşasına o kadar az maruz kalıyor gibidir. Bu, aynı anda hem bir entelektüel denge, hem bir karşı-yüklenim, hem de “değişiklik” arzularına kanal sağlayan, her derde deva Büyük Çare'dir. (Adorno, 2003: 43)

Önyargının görünür olduğu bir diğer durum, önyargı nesnesini bir “sorun” olarak görmektir. Burada “sorun” sözcüğü, nötr bir çözümleme konusunu tanımlamaktan ziyade önyargının yöneldiği grubun kendisinin bir sorun olduğunu ima etmektedir. Örneğin bu durumda Yahudilerin kendileri toplumun geri kalanı için bir sorundur. Bu tanımlama beraberinde, Yahudilerin artık bir özne olarak değil, fakat çözülmesi gereken bir problemin nesnelere olarak görülmelerini de beraberinde getirir ve “Yahudi sorununa çözüm arayışı”, “onların varlığının manipülasyon malzemesine indirgenmesiyle sonuçlanır” (Adorno, 2003: 45).

Önyargının kendini gösterdiği bir diğer klişe, karşı grubu iyiler ve kötüler olarak ikiye ayırmaktır. Böylece, önyargının öznesi bir yandan karşı grubu çok iyi bildiğini kanıtlamakta, diğer yandan kendi içinde yaşadığı çatışmayı uyumlu hale getirmektedir (51- 52).

Politik Düşüncenin Biçimsel Bileşenleri

Anti-semitizmin ve önyargının işlevlerini ve işleyiş mekanizmalarını açıklayan Adorno, ardından görüşme materyallerindeki politik açıklamalar ve düşünme biçimleri üzerinde durmuştur. Bunlar şöyle özetlenebilir:

a. Bilgisizlik ve kafa karışıklığı: Adorno'nun konuya ilişkin ilk saptaması, görüşmecilerin genel olarak politik konularda bilgisiz ve kafa karışıklığı içinde oldukları olmuştur. Bu durum *F skolasından* hem düşük hem de yüksek puan alanların ortak özelliği olmakla birlikte, bilgisizlik ve kafa karışıklığının faşist propagandaya açık yüksek puanlılar arasında daha yaygın olduğu saptanmıştır (2003: 119). Böyle bir genel bilgisizlik ve kafa karışıklığı ise Adorno'ya göre, modern tipte gerici kitle hareketi için uygun bir zemin oluşturmaktadır. Zira böyle hareketler hep “popülist” ve “art niyetli biçimde anti-entelektüeldir” (2003: 120).

b. Politikada çarşaf liste halinde düşünme ve kişiselleştirme: Bilgisizlik ve kafa karışıklığına, politika ve ekonomi alanının öznelere uzak oluşu yani öznelerin bu alanlardaki deneyimsizliği de eklendiğinde, anlaşılabilir olma çabası, özneleri klişeler ile düşünme ve sorunları kişiselleştirme eğilimine itmektedir (Adorno, 2003: 128-129).

Klişe gerçekliği, her sorunun kapsandığı ve bir artı ya da eksi işaretleriyle karara bağlandığı bir tür 'çoklu tercih' anketine çevirmenin aracı olmakla birlikte, dünyayı önceden olduğu kadar uzak, soyut, “yaşanmamış” tutar. Dahası her şeyden önce politik gerçekliğin yabancılığı ve soğukluğu bireyin kaygılarına neden olduğundan, bu kaygılar, kendisi gerçek toplumsal dünyanın tehdit edici, modernleştirici sürecini yansıtan bir buluşla tam olarak tedavi edilmiş olmaz. Bu yüzden, klişeleştirme bir kez daha kendi karşıtını getirir: kişiselleştirme. (2003: 131)

Böylece nesnel toplumsal ve ekonomik süreçler, politik programlar, içsel ve dışsal gerginlikler, “toplumsal süreçlerin kendi soyutluğunun gerektirdiği kişisel olmayan entelektüel işlemler” ile değil ama “söz konusu durumla özdeşleşmiş bir kişi” ile ilişkilendirilerek ve onun çerçevesinde betimlenir (Adorno, 2003: 132).

c. Yüzeydeki ideoloji ve gerçek görüş: Politik alan ile bireyin yaşam deneyimleri arasındaki uzaklık, kimi zaman politik veya ekonomik konuda düşünür gibi gözüktüğü şey ile onun gerçekten düşündüğü şey arasında bir uçurum doğurmaktadır. Bu durum çoğunlukla, bireyin kendi alanına ilişkin görüşleriyle, benimser göründüğü “resmi” ideolojisi uyuşmadığı zaman ortaya çıkmaktadır ve Adorno'ya göre bu durum, faşizme açık bir politik düşünme biçimi olan sahte tutuculuk ile ilişki içindedir (2003: 142-143).

d. Sahte tutuculuk: Sahte tutuculuk, demokrasiye inandığını söyleyen ama gerçekte antidemokratik olan veya tutucu olduğunu söyleyen ancak gizlice yıkıcı eğilimler taşıyan kişilerde ortaya çıkmaktadır. Böyle bir çelişkili eğilim, psikolojik olarak “bilinçdışı alanlardaki şiddet, anarşik iktidar ve kaotik yıkıcılıkla birlikte ego düzeyindeki uzlaşmacılık ve otoriter itaatkârlıkla” birlikte işlemektedir. Adorno'ya göre potansiyel faşist karakter, sadece görünür düzeyde değil, kişilik yapısıyla da daha çok bir sahte tutucudur (2003: 150).

e. Gasp etme kompleksi: Sahte tutucu ideolojinin bir uzantısı olan gasp etme kompleksi, ekonomik bakımdan en güçlü grubun diktatörlüğünü kurma gizli amacına dayanmaktadır. Böyle bir diktatörlük kurmak isteyen sahte tutucu ideolojide, temsili hükümet demokrasiyi saptırmakla, iktidarı gasp etmekle, demokrasiyi kötüye kullanmakla suçlanır ve demokrasinin onu kötüye kullananlara saldırma yoluyla kurtarılacağı ileri sürülür (2003: 168-174).

f. Başkan, bürokratlar ve politikacılar: Tartışmalarda dönemin Başkanı Roosevelt'e değinen bütün açıklamalar kişiselleştirilerek dile getirilmiş, Roosevelt ile ilgili temel varsayımlar ise bir tür komplo fantezileri biçimini alan gasp etme kompleksi olmuştur. Ancak Adorno'ya göre Roosevelt'in yadsınamaz başarısı ve simge-

sel bir baba kişiliği olarak bilinçdışı üzerindeki etkisi, sahte tutucuların gasp kompleksini kontrol altına alabilmektedir. Başkanın görevlendirdiği bürokrat ve politikacılar için ise hiçbir acıma söz konusu olmamıştır. Bu kişiler hem yüksek hem de düşük puanlılarca gaspçı, asalak, halkı hiç tanımayan kişiler olarak tanımlamıştır (2003: 175-184).

g. Ütopyaya hayır: Özellikle yüksek puanlıların, her türlü ütopyacı düşünceyi ve hayali reddettiği görülmektedir. İnsan gerçekçi olmalıdır; ancak burada dile getirilen gerçekçilik, nesnel bir yargılama zorunluluğuna değil, insanın var olanın ezici üstünlüğünü kabullenmesi ve her türlü hayali bir tarafa bırakarak “kendisini toplumsal makinenin bir uzantısı” olarak görmesi gerekliliğine gönderme yapmaktadır (Adorno, 2003: 185).

h. Yoksullara acıma yok: Adorno'nun saptamasına göre görüşme materyallerinde, yüksek puanlılarla en sıkı ilişkisi olan politik düşünüş biçimlerinden biri yoksullar konusundaki acımasızlık olmuştur. Bu durum işsizlik parasının kaldırılması gibi konularda, “çalışmayan yemez” gibi deyişlerde, “insanların baskı yapılmadan çalışmayacağı” gibi insan doğasına ilişkin karamsar görüşlerde görünür olmaktadır. Araştırmaya göre, zengin ve başarılı insanlara hayranlık duyarken, yoksulların yazgısı konusunda ilgisiz kalma tutumu, yüksek puanlıların gelecekteki muhtemel bir faşizmin kurbanlarına yönelik potansiyel tutumlarına da ışık tutmaktadır. Zira, ezilenleri aşağılayan böyle bir tutum, bir dış grup tasfiye edildiğinde de farklı olmayacaktır (2003: 190-192).

i. Toplumsal değişim yerine eğitim: Görüşmelerde, politik düşünüşe ilişkin bir diğer temel özellik, görüşmecilerin eğitime yaptıkları aşırı vurgu olmuştur. Böyle bir vurgu, “politik bir eğitimin istenirliğinden çok”, çoğu zaman var olan toplumsal ayrıcalıkların rasyonalizasyonunu gerçekleştirmek üzere kullanılmıştır. Adorno'nun “eğitim şakşakçılığı” olarak tanımladığı bu durum, ancak insanların eğitilmesi durumunda demokrasinin tam olacağı anlayışıyla desteklenir. Böyle bir düşünce ise, kendi ekonomik durumları nedeniyle toplumsal değişime acilen ihtiyaç duyan kişileri politik etkinliklerden dışlayıcı niteliktedir (2003: 194-197).

Yüksek Puanlılar Arasında Rastlanan Sendromlar ve F Skalası

Adorno, *Otoriter Kişilik* projesine yazdığı *Niteliksel İdeoloji İncelemeleri*'ni, yüksek ve düşük puanlılar arasındaki sendromları ve "tip"leri açıklayarak tamamlar. Yüksek puanlılar arasında görülen sendromlar ve "tip"ler aynı zamanda *F skalası*nda da yer almaktadır. Adorno'nun saptadığı tipler ve sendromlar şöyledir:

a) Önyargının klişelerini, kendi varoluşlarının açık güçlüklerini ve bu güçlükleri duydukları öfkeyi rasyonelleştirmek için kullanan kişilerde gözlenen *yüzeydeki kızgınlık sendromu*.

b) Dışarıdan gelen ama genel uzlaşımın bir parçası olarak kabul edilen klişeleri temsil eden *uzlaşımçı sendrom*. Bu sendromda üstbenlik asla oturmuş değildir ve birey onun dışsal temsilcilerinin etkisi altındadır. Temelde yatan en açık güdü, farklı olma korkusudur.

c) Yüksek puanlıların genel görüntüsüne en yakın düşen *otoriterlik sendromu*. Otoriter tip, üst benlik tarafından yönetilir ve kendi güçlü ve çok değerli idiyle sürekli bir mücadele halindedir. Zayıf kalma korkusu ön plandadır. Birey ancak itaat ve boyun eğmeden haz alarak kendi toplumsal doyumuna ulaşır.

d) Bastırılmış id eğilimlerinin saldırgan bir şekilde ağırlık kazandığı *başkaldıran ve piskopat sendromu*. Bu sendromdaki tiplerde "teslim olmaya ve nefret edilen güçlüyle elbirliği yapmaya gizli bir hazır oluşun eşlik ettiği, güçlü yıkıcı anıştırmalar", her türlü otoriteye duyulan irrasyonel ve kör bir nefret ortaya çıkabilir.

e) Kendisini dünyaya uydurmayı ve gerçeklik ilkesini kabul etmeyi başaramayan, dış gerçekliğin yerine imgesel bir iç dünyayı koyan *sabit fikir sendromu*. Saplantılı olan bu tiplerin genel özellikleri yansıtma, başlıca korkuları ise dış gerçeklikle karşılaşmanın kendi iç dünyalarını kirletmesidir; bu nedenle ağır tabularla kuşatılmışlardır.

f) Klişeyi en uç noktalara götüren ve potansiyel olarak en tehlikeli sendrom *maniplatif* tiplerde görülmektedir. Bu sendromda, önyargılar ve katı nosyonlar bir araç değil, amaç haline gelmişler-

dir. Bütün dünya boş, şematik ve yönetsel alanlara ayrılmıştır. Sabit fikirlilerde olduğu gibi, iç dünya ile dış dünya arasındaki kopuş içe dönülerek değil, tam tersine bir tür dürtüsel dış gerçeklik ile sonuçlanır. Her şey ve herkes uğraşılacak, müdahale edilmesi gereken, manipüle edilmesi gereken, “öznenin kuramsal ve pratik modelleriyle kavranacak bir nesne olarak” kabul edilir (Adorno, 2003: 289-316).

Tüm bu tip ve sendromlar, Adorno'nun da belirttiği gibi, “kendi başına 'yapısal bir birim' oluşturan, potansiyel faşist karakter”in parçalarıdır ve genelde bir arada bulunmakta ve yüksek puanlıların genel referans çerçevesini oluşturmaktadır. Bu durum, *F skalasını* oluşturan değişkenler sıralandığında daha iyi anlaşılacaktır. Değişkenler şunlardır (Adorno vd., 1950: 228, Jay, 2005: 350):

Alışılmışa bağlılık (*Conventionalism*): Orta sınıf değerlerine katı bir bağlılık.

Otoriter boyun eğme (*Authoritarian Submission*): Kişinin üyesi olduğu grup/toplum içerisindeki ahlaki otoritelere ve değerlere boyun eğici, eleştirel olmayan tutumları.

Otoriter saldırganlık (*Authoritarian Aggression*): Uzlaşım değerleri ihlal edenlere tepki gösterme, suçlama, reddetme ve cezalandırma istekliliği.

Öznelliğe karşıtlık (*Anti-intracception*): Öznel olan, hayal gücüne seslenen ve düşlemci şeylerden hoşlanmama ve bunlara karşı olma.

Batıl inanç ve basmakalıp yargılarla düşünme (*Superstition and Stereotypy*): Kişinin kendi kaderinin mistik belirleyicilerinin bulunduğuna inanç, katı kategorilerle düşünme.

Güç, iktidar ve sertlik (*Power and "Toughness"*): Hükmetme-boyun eğme, güçlü-zayıf, önder-takipçi ayrımlarına ilgi duymak; güç ve iktidar figürleriyle özdeşleşme, egonun alışılmış niteliklerinin gereğinden fazla önemsenip vurgulanmakta oluşu, güçlü ve sert olmanın abartılı tekrarı.

Yıkıcılık ve inançsızlık (*Destructiveness and Cynicism*): Her şeye ve herkese karşı düşmanlık duyma, insanı kötüleme, hor görme, suçlama, insana olan inançsızlık.

Yansıtma (*Projectivity*): Dünyanın zor, tehlikeli, insafsız bir dünya olduğuna inanma, bilinçaltındaki duygusal itkilerin dışı yansıtılması.

Cinsellik (*Sex*): Cinsel olaylara karşı aşırı biçimde ket vurmaya la birlikte aşırı ilgi duyma.

Haber Yorumlarında Otoriter Eğilimler

Bu çalışmada 28 Mart 2006 tarihinde başlayan, 4 Nisan 2006'da sona eren ve Diyarbakır Olayları olarak adlandırılan sürece ilişkin, gazetelerin internet baskılarındaki haberlere yapılan okuyucu yorumları incelenmiştir. Bu haberlere ulaşmak için, internet sayısı olan tüm ulusal gazetelerin 28 Mart-4 Nisan 2006 tarihleri arasındaki sayılarında konuyla ilgili haberler bulunmuş, varsa bu haberlere ilişkin okuyucu yorumları elde edilmiştir.⁸ Araştırma sonucunda *Akşam*, *Hürriyet*, *Milliyet* ve *Sabah* gazetelerinin internet baskılarında konuyla ilgili 19 habere ilişkin 473 okuyucu yorumuna ulaşılmıştır.⁹ Haberlerin gazetelere dağılımına bakıldığında, en çok yorum yapılan gazete haberlerinin *Hürriyet* gazetesi internet sayfalarında olduğu görülmektedir. Haber yorumlarından 398 tanesi *Hürriyet*, 60 tanesi *Milliyet*, 11 tanesi *Akşam* ve 4 tanesi de *Sabah* gazetesinin internet sayfasında yayınlanan haberlere yapılmıştır.¹⁰ Bu yorumlar incelendiğinde konuya ilişkin genel eğilimin ilk 25 haberde ortaya çıktığı görüldüğünden, her habere ilişkin varsa ilk 25 yorum alınmış ve 189 yorumluk bir örneklem oluşturulmuştur.

Giriş bölümünde de belirtildiği üzere, okuyucu yorumları Frankfurt Okulu düşünürlerinin *Otoriter Kişilik* çalışmasının veri ve kategorilerinden hareketle incelenmiştir. Ancak okuyucu yorumlarından elde edilecek sınırlı verilerle, projektif sorular, açık uçlu yanıtlara göre hazırlanmış anket kâğıtları, tematik algılama testleri ve derinlemesine görüşmelere dayanan *Otoriter Kişilik* çalışmasında

8

Çalışmada sadece gazetelerin internet sayılarında var olan "haberlere" ilişkin okur yorumlarına bakılmış; köşe yazısı veya gazete eklerinde yer alan yazılara ilişkin yorumlar araştırma kapsamına alınmamıştır. Ulusal gazeteler ve bu gazetelerin internet baskılarına ulaşmada, www.usulgazeteler.com adresindeki linklerden faydalanılmıştır. Spor gazeteleri incelemenin dışında tutulmuştur. Buna göre, internet baskılarına ulaşılan/ ulaşılmaya çalışılan gazeteler şunlardır: *Akşam*, *Cumhuriyet*, *Dünya*, *Evrensel*, *Güneş*, *Hürriyet*, *Milli Gazete*, *Milliyet*, *Ortadoğu*, *Radikal*, *Referans*, *Dünden Bugüne Tercüman*, *Halka ve Olaylara*, *Tercüman*, *Türkiye*, *Vakit*, *Vatan*, *Yeni Asya*, *Yeni Çağ*, *Yeni Mesaj* ve *Zaman*.

9

Araştırmanın yapıldığı 2006 yılı itibarıyla, *Dünya* ile *Yeni Asya* gazetelerinin internet sayfalarına ulaşılabilmiştir. *Vakit* gazetesinin internet sayfası ise, araştırma sırasında yenileme çalışmaları nedeniyle hizmet dışıdır. *Evrensel*, *Cumhuriyet*, *Güneş*, *Halka ve Olaylara Tercüman*, *Ortadoğu*, *Türkiye* ve *Yeni Mesaj* gazetelerinin haberlere ilişkin okuyucu yorumları kısmı olmadığı görülmüştür. *Radikal* ve *Vatan* gazetelerinde ise konuyla ilgili hiçbir habere okuyucu yorumu yapılmamıştır. *Milli Gazete*'nin arşiv sayfası açılmazken, *Yeni Çağ* gazetesinin arşivi ise çalışmanın incelemeye

aldığı zaman dilimini kapsamadığı, 5 Nisan 2006 tarihinden itibaren başladığı için araştırma kapsamı dışında kalmıştır.

10

Yorum yapılan haberler ve buldukları internet sayfaları şunlardır:

Akşam: 30 Mart 2006 "Yine Çocuklar Önde"; 31 Mart 2006 "Tahrik Siyasetine Çifte Yargı Kıskaçı"; 1 Nisan 2006, "Sokak Terörüne Daha Sert Yasa"; 3 Nisan 2006 "Tehlikeli Karşılaşma" ve "Meclis Diyarbakır'ı Görüşecek" başlıklı haberler.

Hürriyet: 29 Mart 2006 "Roj TV Provokasyonu"; 30 Mart 2006 "Kepenkler Yine Açılmadı"; 31 Mart 2006, "Batman'daki Gösterilerde Bir Çocuk Öldürüldü"; 3 Nisan 2006, "Diyarbakır'daki Olaylarda 90'ı Çocuk 339 Tutuklama"; 4 Nisan 2006 "Erdoğan'dan Türk'e: Önce PKK'nın Terör Örgütü Olduğunu Kabul Et".

Milliyet: 30 Mart 2006, "Gerginlik Sürüyor"; 31 Mart 2006, "Batman'da Bilanço Ağır", "Baydemir: "Kurban Edilmem Gerekliyorsa Buyrun Edin", "Erdoğan: Çocuk da Olsa Terör Maşası Olmuşsa Müdahale Yapılacaktır"; 1 Nisan 2006, "AB'den Diyarbakır Uyarısı" ve "Gereken Yapılacak" ve 2 Nisan 2006, "Erdoğan: Terörün Kürt neması bitti" başlıklı haberler.

Sabah: 31 Mart 2006, "Erdoğan'dan sert uyarı" ve 4 Nisan 2006, ""Terörün hedefi devlettir" başlıklı haberler.

olduğu gibi, okuyucuların psikolojik özellikleri veya kişisel olarak otoriter olup olmadıkları olanaklı değildir. Bu nedenle, bu çalışmada sadece okuyucu yorumlarında hangi otoriter kişilik özelliklerinin ve politik düşünüşe ilişkin biçimsel niteliklerin belirgin olduğu, yorumlardaki genel eğilimin ne olduğu ve konunun dile getirilişinde hangi dilsel tekniklerin kullanıldığına ilişkin saptamalarda bulunmaya çalışılmıştır. Özgün çalışmadaki gibi doğrudan görüşme yapılmadığı için yorumcuların toplumsal sınıfları, eğitim seviyeleri, politik bağlılıkları gibi veriler bu çalışmada eksik kalmaktadır. Ancak bu konuda *Growth From Knowledge* (GfK) araştırma şirketinin 2005 yılında yaptığı "Türk İnternet Kullanıcısının Profili" başlıklı araştırmanın verilerinden yararlanılabilir. On bir ilde 890 kişilik bir örneklem ile yapılan araştırmaya göre internet kullanıcılarının yüzde 68'ini erkekler yüzde 32'sini kadınlar oluşturmaktadır. Kullanıcıların yüzde 47'si lise, yüzde 30'u ise üniversite, yüksek lisans veya doktora programı mezunudur. Araştırmaya göre Türkiye'de internet kullanımında orta sınıfa dâhil kullanıcılar ağırlıktadır.¹¹ Bu veri, bu çalışmada genel olarak orta sınıfının otoriter eğilimlerinin ölçülmesine yönelik *Otoriter Kişilik* araştırmasının kategorilerinden yararlanacağı için özellikle önemlidir.

Adorno'nun *Otoriter Kişilik*'te Politik Düşünüşün Biçimsel Bileşenleri (PDTB) arasında saydığı öğeler ile *F ölçeğinde* bulunan unsurlar çalışmada birer kategori kabul edilmiş ve haber yorumları sıralanarak, bu kategorileri içerip içermedikleri saptanmak üzere SPSS programına kodlanmışlardır. Kodlama, yorum ilgili öğeyi içeriyorsa -1, nötr ise 0, ilgili öğeye karşı çıkıyorsa 1 olarak yapılmıştır. Bu saptamanın ardından, eğer yorum ilgili kategoriye uyuyorsa veya bu kategoriye karşı çıkıyorsa bunun nedenlerine ilişkin veriler de açık uçlu soru formatında kodlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca, haber yorumlarının ilk okuması sonucunda, yorumlarda ön plana çıkan bir konu olarak "göstericilerin ve Kürtlerin" tanımlanması da ayrı bir kategori olarak kodlamaya alınmıştır. Böylece haber yorumlarındaki genel eğilimlerin, ön plana çıkan kategorilerin ve bu kategorilerin içinin nasıl doldurulduğunun tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Bu işlem sonucunda *F* ölçeğinde yer alan *cinsellik, öznelliğe karşıtlık, yıkıcılık ve inançsızlık* ve *yanıtma* özellikleri yorumlarda en az rastlanan kategoriler olmuştur. *Yıkıcılık* ögesini içeren üç, *yanıtma-yı* içeren altı yorum bulunurken; *cinsellik* ile *öznelliğe karşıtlık* ögelerini içeren bir yoruma rastlanmamıştır. Bu durum ilgili özelliklerin üstü kapalı bir şekilde dile getirilmesi ve yorumcular ile yapılacak derinlemesine görüşmeler sonucunda saptanmaya daha muhtaç olması ile açıklanabilir. Özellikle cinsel konulara aşırı ilgi duyma özelliğinin bu konulardaki eğilimlere aşırı ket vurma ile beraber gittiği düşünüldüğünde (Alkan, 1983: 114) okuyucu yorumlarında cinsel konulara ilişkin ögelere rastlanılmaması daha anlaşılır olmaktadır.

F ölçeğindeki ögelerin yorumlarda görülme-reddedilme sayıları Grafik 1'de görülebilir. Grafik 1'e bakıldığında, yorumlardaki temel eğilimin, *saldırganlık* (%57), *güç-iktidar-sertlik* ögelerine *atf* (%49) ve *alışılmışa bağlılık* (%44) olduğu görülmektedir. *Otoriter boyun eğme, batıl inançlara sahip olma* ve *klişe düşünme* de yorumlarda ön plana çıkan diğer temel eğilimler olmuştur.

Yorumlar, PDTB açısından incelendiğinde ise, karşımıza çıkan temel eğilim; *bilgisizlik* ve *kafa karışıklığı* (%32), *çarşaf liste halinde düşünme* (%21), *kişiselleştirme* (%26), ve *gasp etme kompleksi* (%17) olmuştur. Ayrıca 55 (%29) yorumda da başbakan, politikacılar veya bürokratlara ilişkin yorumlara rastlanmıştır. *Yoksullara acıma yok* ilkesi bir yorumda yanlıştırken, *yüzeydeki ideoloji* ve *gerçek görüş farklılığı* ile *sahte tutuculuk* ögeleri birer yorumda görülmüştür. Ayrıca, iki yorumda *ütopyaya hayır*, dört yorumda da *toplumsal değişim yerine eğitim* ögelerine rastlanmıştır. PDTB arasında yer alan ögelerin yorumlarda görülme-reddedilme sayıları Grafik 2'de görülebilir.

Grafik 1 ve Grafik 2 birlikte ele alındığında yorumlardaki temel eğilimler bilgisizlik, alışılmışa bağlılık ve klişelerle düşünme, paranoya belirtileri gösterme, otoriter saldırganlık, otoriter boyun eğme ve güç, iktidar ve sertliği vurgulama olmuştur. Aşağıda sadece yorumlarda ön plana çıkan ögeler ele alınacak ancak bu yapılrken diğer ögelere de değinilecektir. Daha sonra yorumlarda Diyar-

İlgili haberlere ilişkin internet sayfaları şunlardır:

www.aksam.com.tr/?tarih=30.03.2006#
www.aksam.com.tr/?tarih=01.04.2006#

www.aksam.com.tr/?tarih=31.03.2006#
www.aksam.com.tr/?tarih=03.04.2006#

www.aksam.com.tr/haber.asp?a=34912,4&tarih=03.04.2006
<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=4164440&tarih=2006-03-29>

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/4173024.asp>
<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=4198702&tarih=2006-04-04>

www.milliyet.com/2006/03/30/guncel/agun.html
<http://sondakika.milliyet.com.tr/2006/03/31/son/sontur31.as>

<http://sondakika.milliyet.com.tr/2006/03/31/son/onsiy18.asp>
<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=4181386&tarih=2006-03-31>

www.milliyet.com/2006/04/01/siyaset/siy04.html

www.milliyet.com/2006/04/02/siyaset/axsiy01.html

www.milliyet.com/2006/04/01/siyaset/axsiy02.html

www.sabah.com.tr/2006/03/31/siy99.html

www.sabah.com.tr/2006/04/03/siy97.html

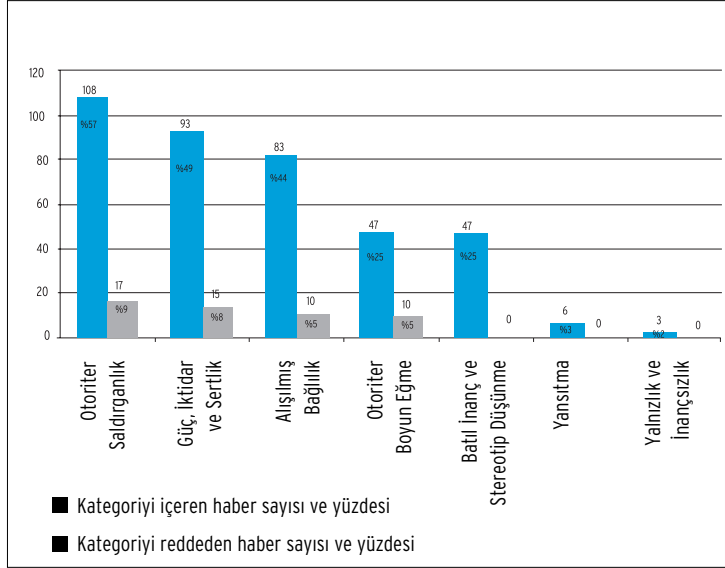
11

Sözü edilen araştırma *Mynet* tarafından *GfK* ya yaptırılmıştır. Hem *GfK*'nin hem de *Mynet*'in

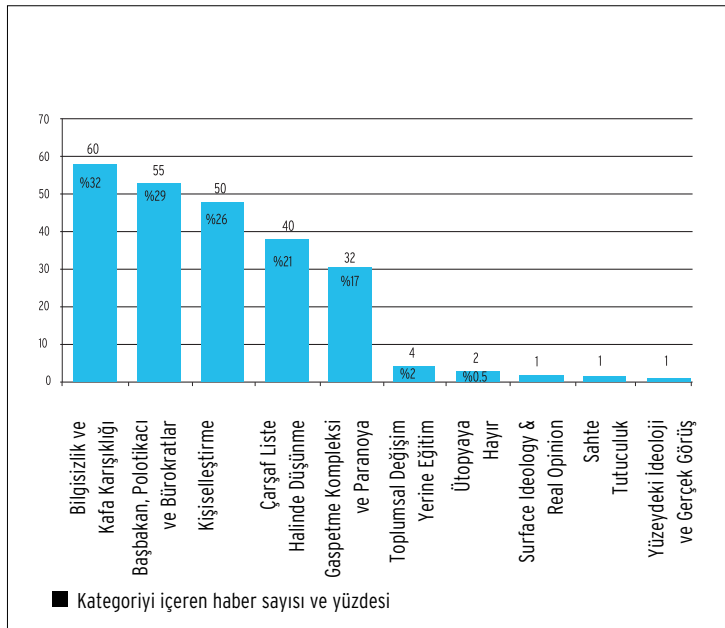
internet sitelerinde araştırmaya ilişkin verilere ulaşılamamıştır. Araştırmaya ilişkin verilere *Milliyet* Teknoloji'nin <http://teknoloji.milliyet.com.tr/detay.asp?id=1411> adresli internet sayfası ile aynı tarihte www.blogcu.com/aristoca/318831 internet adresindeki haber metinlerinden ulaşılabilmektedir. Bu sitelerde, kullanıcıların % 47'sinin aylık hane gelirinin 1000-2000 YTL veya üstünde olduğu ve kullanıcıların büyük çoğunluğunun orta-üst sosyo-ekonomik sınıfa ait olduğu belirtilmekte, bu konudaki diğer oranlardan bahsedilmemektedir.

12

Tabloların oluşturulmasındaki yardımları için Arş. Gör. M. Güneş Can Acar'a teşekkür ederim.

Grafik 1. F. Ölçeğindeki Kategorilere Giren ve Bu Kategorileri Reddeden Yorum Sayısı ve Yüzdeleri¹²

Grafik 2. PDTB Arasında Yer Alan Ögeleri İçeren veya Reddeden Yorum Sayısı

bakır'daki olaylara karışan göstericiler ve genel olarak Kürtlere ilişkin tanımlamalara yer verilecektir.

“Ülkemizi Bölmeye Çalışanların Oyunu”:

Kalıp Düşünceler ve Paranoya Belirtileri

Yorumlarda gözlenen genel eğilim, bilgiden yoksunlukla birlikte gelen, basmakalıp yargılarla ve paranoyalarla düşünme olmuştur. SPSS kodlamasında, kafa karışıklığını ve bilgisizliğini belirten yorumların yanı sıra, basmakalıp yargılarla düşünme, belirli bir grubu, kişiyi hedef göstererek suçlama ve komplo teorileri de bilgisizlik olarak kabul edilmiştir. Grafik 2 incelendiğinde yorumların yaklaşık dörtte birinde kalıp yargılarla veya batıl inançlarla düşünüldüğü ve genellemelere yer verildiği görülmektedir.

Yorumlarda Diyarbakır'da yaşananlar, şiddet gösterileri ve/veya ayrımcılık girişimleri olarak tanımlanmış ve komplo teorilerine atıflar yapılmıştır. Sloganlaşmış, basmakalıp yargı, batıl inanç ve çarşaf liste şeklinde düşünme öğeleri içerisinde ön plana çıkan temalar “kışkırtma” ve “ülkenin bölünmesi”dir. Bu konudaki ana yargılar, “Türk-Kürt ayrımcılığının kışkırtıldığı”, “ülkeyi bölmek isteyenlerin olduğu”, “vatanın bölünmesine izin verilemeyeceği” olmuş, Türk halkının kahraman geçmişi vurgulanmış ve “eden bulur”, “suçlular cezalandırılmalıdır”, “hainlerin sonu ölümdür” gibi yargılardan hareketle “göstericilerin” cezalandırılması istenmiştir. Göstericilerin cezalandırılması gerektiğine ilişkin yorumların yanı sıra, “beğenmeyen ülkeyi terk etsin”, “defolun ülkemizden” gibi yorumlara da rastlanmıştır.

“Eğer Söylediklerini Yapmazsan, Oyum Sana Haram Olsun

Başbakan”: Kişiselleştirme ve Politikacılara İlişkin Yorumlar

Kişiselleştirme ele alınan yorumlar içerisinde yüzde 26,5 oranında gözlenmiştir (bakınız Grafik 2). Kodlama sırasında, yorumlarda yer alan, olaylar nedeniyle belirli kişileri suçlama, destekleme veya eleştirme, belirli kişileri yüceltme, yardıma çağırma, hedef gösterme, güçlü bir lider arzusunun dile getirilmesi gibi öğeler kişiselleştirme unsuru olarak kabul edilmiştir.

İncelenen haber yorumlarında kişiselleştirme genellikle başbakan, içişleri bakanı ve Diyarbakır Belediye Başkanı Osman Baydemir üzerinde yoğunlaşmıştır. Başbakan ve içişleri bakanına ilişkin yorumların önemli bir bölümü, gerekli önlemleri almadıkları ve yeterince sertlik göstermedikleri için yöneltilen eleştirilerden oluşmaktadır. Başbakan'a verilen destek ise daha çok, başbakanın çocuk göstericiler hakkında söylediği "Çocuk da Olsa Terör Maşası Olmuşsa Müdahale Edilecektir" sözlerini başlığa taşıyan haber ile, Demokratik Türkiye Partisi (DTP) başkanına verdiği "Önce PKK'nın terör örgütü olduğunu kabul et" cevabını başlığa taşıyan haberlere ilişkin yorumlarda gelmiştir. Bu yorumlarda başbakana sözleri nedeniyle verilen desteğin yanı sıra, kişiliğine, konuşma tarzına, "duruşuna" duyulan hayranlık da dile getirilmiştir.

Tüm olanlar için başbakanı ve hükümeti suçlayan yorumlar da kişiselleştirmenin örnekleri arasında sayılabilir. Diyarbakır'da yaşananlara ilişkin hiçbir politik-siyasi analiz içermeyen bu yorumlar, konuyu sadece "devlet iktidarının korunup korunmaması" veya "terörün bastırılıp bastırılmaması" ölçütleri içerisinde ele almış ve var olan hükümeti ve başbakanı, "yetersiz kaldığı" için eleştirmiştir. Örneklem içerisinde kişiselleştirmeye karşı olan tek yorum da, bu konuyla ilgili olmuş, 123. yorumcu, "her şeyin hükümetle ilişkilendirilmesini" eleştirmiştir.

Başbakanı ve içişleri bakanını eleştirme ile beraber gelen güçlü bir lider ihtiyacına yapılan vurgu da siyasetin kişisel başarılar ile algılandığını göstermektedir. Başarı ve başarısızlıklar kişilere yüklenirken, "düşman" da kimi zaman hedef gösterilen kişiler olarak karşımıza çıkmaktadır. "Talabani, Barzani, Zana, Baydar haindir.", "APO öldürülmelidir" gibi yargılar bu duruma örnek verilebilir.

"Ekmek Yenilen Yere İhanet Edilmemeli", "Devlete, Askere, Polise Saygı Gösterilmeli": Alışılmışı Başlılık ve Otoriter Boyun Eğme

Haber yorumlarında en belirgin eğilimlerden biri alışılmış değerlere, yargılara ve uygulamalara katı bir bağlılık olmuştur. Yorumların yaklaşık yüzde 44'ü böyle bir eğilim taşırken, yüzde 5'i alışılmış değer ve yargıları eleştirmiştir. Okuyucuların en çok atf

yaptığı değer yargısı vatanseverlik, devlete sadakat ve aile bağları olarak karşımıza çıkmaktadır. Aile bağlarına yapılan göndermeler, özellikle gösterici çocuklarla ilgili haber yorumlarında, kadın ve çocukların korunması gerektiğine ilişkin tartışmalarda görülmüştür. Bu tartışmalarda göze çarpan en temel özellik, çocuklarının gösterilere katılmasına izin veren ailelerin suçlanması ve kınanması olmuştur. Bu konuya örnek olarak, en katı yorumlar arasında yer alan 29. ve 103. yorum verilebilir:¹³

29. Yorum: 15-20 çocuk yapıyorlar salıyorlar dağlara ondan sonra terörist oldu mu başlıyorlar ağıta. Hem bir kere kimden hesap soruyorlar dağlarda, kimin dağında kime hesap soruyorlar. Kullanıldıklarının farkında olsalar bir de. Sanki bu vatan parçalanınca onlara kalacak. İşte kapasiteleri bu kadar.

103. Yorum: Nasılsa evde daha 11 tane daha çocuk vardır. İsimlerini bilmeyecek kadar çocuk yapıp salın sokağa gitsin. Kendi evlatlarına bile sevgileri yok yuh!

Alışılmış değerlere karşı çıkan yorumcular ise var olan yorumlardaki katı milliyetçiliği ve sert tepkileri eleştirmiş, Diyarbakır'da yaşananları "devlete ihanet" veya "vatan hainliği" olarak değerlendirmek yerine, halktan büyük destek gören böyle bir eylemin daha serinkanlı değerlendirilmesi gerektiğini önermiş, yorumlardaki genel eğilimin tersine olayların şiddetle bastırılması yerine, uzlaşmayı önermişlerdir. 64. yorum örnek gösterilebilir:

Bana göre sayın başbakanımız yanlış yapmaktadır. Eğer Diyarbakır'da ve diğer bölgelerde son yaşananları göz önünde bulundurursak şunu durup düşünmemiz gerek. Demek ki orda bir halk ayaklanması var, bu neden bu dereceye ulaştı diye durmamız lazım. Bu insanlar neden böyle sokaklarda diye düşünmek lazım önce. Sayın Başbakanımız önce bunu değerlendirsin.

Alışılmış değerlere bağlılık oranları ve bu konuda karşılaşılan öğeler, benzer bir şekilde otoriter boyun eğme eğiliminde de karşımıza çıkmaktadır. Haber yorumlarının yüzde 25'i bu öğeyi barındırmaktadır (bakınız Grafik 1). Yorumlarda en çok karşılaşılan boyun eğme eğiliminin devlete, devlet kurumlarına, özellikle asker ve polise karşı olduğu görülmektedir. Hatta olaylar karşısında ne ya-

13

Metinde yer verilen ve verilecek okuyucu yorumları, ilgili gazetenin web sayfasındaki yorum köşesinde yer aldıkları şekliyle aktarılmış, vurgular, noktalama yanlış ve eksiklikleri, yazı puntosu, düzeni gibi konularda herhangi bir düzeltme yapılmamıştır.

pacağını bilemediğini dile getiren 21. yorumcu, “hiç olmazsa devlet ne yapacağımızı söylesin” talebinde bulunmuştur. Vatan için şehit olma, şehitlere ve atalara saygı, askere güven duyma, başbakanı hayranlık gibi eğilimler, otoriter boyun eğmenin diğer temel unsurları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Alışılmışı bağıllık kategorisinde olduğu gibi, otoriter boyun eğme eğilimine getirilen eleştiriler de, askeri müdahalelere verilen öneme, sertliğe, ırkçılığa ve başbakanın sertlik yanlısı sözlerine yönelmiştir.

“Askerimiz Bu Terbiyesizlerin Başını Ezecektir”:

Saldırganlık, Güç, İktidar ve Otorite Talebi

Alışılmışı bağıllık ve otoriter boyun eğme eğilimleri, beraberinde saldırganlığı ve güç-iktidar-sertlik taleplerini getirmiştir. Haber yorumlarına bakıldığında, en temel eğilimin, bastırılmayan ve çoğu zaman nefret noktasına varan “otoriter tepki ve saldırganlık” olduğu görülmektedir. Okuyucu yorumlarının yüzde 59'u bu eğilimleri taşımaktadır (Bakınız Grafik 1). Bu kategoriye giren yorumlarda gözlenen özelliklerin başında “bölünme korkusu” vardır. Bu durum, otoriter eğilimlerin güvenlik duygusu bozulduğunda artacağına ilişkin yorumla uyumlu gibidir (Bakınız Lavine, 2005; Perrin, 2005). Duyulan tepki, hissedilen çaresizlik, öfkeyi çoğu zaman arttırmış, bu durum kendisini “tehditlerde” ve “bir kurtarıcıya yapılan çağrılarda” göstermiştir. Kategoriye giren yorumlar arasında da “halkın sabrının taşmak üzere” olduğu tehdidi sıkça yinelenmiştir. 30 Mart 2006 tarihli “Kepenkler Yine Açılmadı” başlıklı haberi yorumlayan 121. yorumcunun “Ya Allah aşkına nerde bu başbakan, niye Diyarbakır'a gitmiyor. Devletin kararlılığını göstermiyor, otoritesini göstermiyor. Polisin zaten eli kolu bağlı az kaldı ama bu milletin sabrı taşıyor.” sözleri bunun tipik bir örneğidir.

Otoriter saldırganlık grubuna giren yorumların, Diyarbakır'da yaşananlara ilişkin en sık tekrarlanan tanımlamaları, “isyan, bölücülük ve provokasyon” olmuştur. Ancak kimi durumlarda yaşananlar aşışılama veya küçümseme stratejileriyle “soytarılık”, “çapulculuk” “terbiyesizlik” olarak; kimi zaman da ahlaki yargılara

atıf yapılarak “ihamet, namertlik, namussuzluk, barbarlık, korkaklık” olarak tanımlanmıştır. Örnek olarak yine 30 Mart 2006 tarihli “Kepenkler Yine Açılmadı” başlıklı habere yapılan 36. yoruma bakılabilir:

Bu işler boş işler, biz çok gördük başkaldırıyı. Bu vatan toprağından ekmeğ yiyen herkes bu vatani yöneten idarecilere itaat edecekler. DTP il başkanı dağlarda aç kalınca şehre mi indi... Gerekirse şehirden atmasını biliriz. Sabrımızla kimse oynamasın. Teröristlere boyun eğen, emniyet güçlerine güvenmeyen vatandaşları da esefle kınıyorum.

Otoriter saldırganlığa yol açan nedenlerden biri de bu örnekte de karşımıza çıkan, itaat etmeyene yönelmiş nefret olmuştur. “Huzuru ve güveni bozmak”, “kendi başına buyruk olmak”, “asker ve polise karşı gelmek” yorumlarda tepki duyulan öğeler arasındadır.

Diyanbakır’da yaşananlara genel olarak tepki duymakla birlikte, yorumlarda saldırganlığın arttığı konular, polislerin hırpalanması, bölgedeki kamu binalarının saldırıdan korumak amacıyla koruma altına alınması ve gösterilerin “kısa sürede bastırılmaması” olmuştur. Bu durum beraberinde çok sık tekrarlanan, var olan otoritelere yeterince sertlik göstermedikleri için yöneltilen eleştirileri ve bir “kurtarıcıya çağırısı” getirmiştir. Kimi zaman hükümet görevlileri, kimi zaman askerler, kimi zaman “Türk Halkı”, kimi zaman “Atatürk” kimi zaman da “bir babayiğit” olayları çözmek için çağrılmıştır.

Yorumlarda “sorunun” çözümüne yönelik en yaygın öneri şiddetle bastırma olmuştur. Sıkıyönetim talebi, Olağanüstü Hal’in (OHAL) yeniden ilan edilmesi, Kuzey Irak’a askeri operasyonlar düzenlenmesi, çok daha ağır bir terör yasası çıkarılması, suçtan sorumlu tutulma yaşının 10’a düşürülmesi, gösterilerde yer alan çocukların ailelerinin cezalandırılması, çocuk ıslah evlerinin kurulması bu öneriler arasında yer almaktadır. Örneğin 132. ve 170. yorumlara bakılabilir:

132. Yorum: Bu insanların ne yapmaya çalıştıkları çok açık. Neden devlet sessiz kalıyor Bu haberleri izledikçe canım çok sıkıyor. Bu kadar taviz verilir mi? Bu işi yapamayacaklarsa bi-

raksınlar da yapacak olan birileri gelsin. Ama ben Askerimize Güveniyorum. Mutlaka onlar bu terbiyesizlerin başını ezecek-tirler.

170. Yorum: Güler yüzle olmuyor..

Bu iş böyle çığırından çıkıyor ve daha da çıkar bana göre.. Bir an önce caydırıcı tedbirlere başlanmalı.. Savaşta kaçan askerler vurulmasaydı, kurtuluş savaşını kazanabilir miydik? Ya şimdi? Askere polise silah çeken taş atanın cezası bilmem ki hangi ahirete sığacak... O zaman niye vatana ihanete yumuşak bakalım ki..?

Saldırganlık öğeleri taşıyan yorumlardaki tahammülsüzlük, sabırsızlık, olanlar karşısındaki çaresiz tepkinin ve Adorno'nun da belirttiği sado-mazoşistik öğelerin görüldüğü tipik örneklerden biri de 65. yorum olmuştur. Yorumcunun talebi şöyledir:

SERT
ÇOK SERT
AMANSIZ SERT
AFFEDİLMEYEN SERT
ACIMASIZ SERT
ACİL ÖNLEMLERİ DEVLETİMDEN RİCA EDİYORUM.
VATANINI SEVEN VATANDAŞ OLARAK DAYANAMIYORUM ARTIK

“Cahil”, “Korkak”, “Terbiyesiz”, “Hain”... :

Yorumlarda Göstericilere ve Kürtlere Yönelik Tanımlamalar

Haber yorumlarında, önyargının belki de en çok görünür olduğu yerler, yorumcuların göstericilere ve Kürtlere ilişkin betimlemeleri olmuştur. Genel saldırganlık eğilimiyle uyuşur şekilde, olumsuz yargılar ve betimlemelerle daha çok karşılaşmıştır.

Devlet söylemi arasında da yer alan, “çapulcular”, “dağdan inenler”, “bir avuç terörist”, “kandırılmışlar” haber yorumlarında da karşımıza çıkan tanımlamalar olmuştur. Bunun yanı sıra, alışılmış bağıllık eğilimiyle de uyuşur şekilde, göstericilerin “hain” olarak tanımlandığı görülmektedir. Otoriter saldırganlığın en görülür olduğu tanımlamalar ise, “çakallar”, “insan sıfatında görünen yaratıklar”, “insan müsveddesi” gibi hakaret içerenleri olmuştur. Ayrıca, komplo teorileriyle örtüşür şekilde “AB sarhoşluğu ile şımaranlar”, “AB ve Amerikan uşağı PKK militanları” tanım-

lamaları da yapılmıştır. Bu tanımlamaların genel özelliği, aşığılama, hakaret, yadsıma, benzetme, karşılaştırma gibi retorik stratejilerle, öfkenin belirli bir gruba yöneltilmesi ve hem göstericilerin hem de Kürtlerin “insanlık halinden ve medeniyetten uzak” olarak resmedilmesi olmuştur. Otoriter saldırganlık, boyun eğme, alışılmışa bağlılık ve güç-iktidar çağırma öğelerini birden barındıran 188. yorum, bu konudaki en aşırı örnektir:

BU İNSAN SIFATINDA GÖRÜNEN YARATIKLAR YİNE MEYDANI BOŞ, KANUNLARI DELİK BULDULAR! BUGÜN HABERLERİ DEHŞET İÇİNDE İZLEDİM. İNSANLIĞIMDAN VE DAHA ÇOKDA MİLLİYETÇİLİĞİMDEN UTANDIM. BU VATAN NEREYE GİDİYOR. NE HALE GETİRİLMEK İSTENİYOR. BU HÜKÜMET NEREYE KOŞUYOR. NE YAPMAK İSTİYOR. BEN DAYANAMIYORUM BU YARATIKLARDAN TİKSİNİYORUM. BU VATANIN HAS EVLATLARI, SAVUNUCULARI NERDE? DIŞARDA DEĞİLLER! ÜÇ BEŞ ÇAPULCUYA, HAİNE, KİMLİKSİZE, TESLİM OLMUŞ AB AŞKI DAHA NEREYE KADAR, NE KADAR GÖTÜRÜR. BEN ARTIK DAYANAMIYORUM. İSTİFRA EDİYORUM. VE DE İSTİFA EDİYORUM ONURUMDAN KİMLİĞİMDEN....

Göstericilere yönelik olumlu tanımlamalar ise, kardeşliğe vurgu yapmışlardır. Bu tanımlamanın tipik sloganı, “Türk-Kürt Kardeşdir” olmuştur. Ancak bu tanımlamayı yapan yorumlara bakıldığında, bu kardeşliğin “dış müdahaleler” ve “kışkırtmalarla” bozulduğunu ima ettikleri ya da belirttikleri görülmektedir. Bu durum ise ya Doğu Anadolu'nun yoksulluğu ya da Kürtlerin cahilliği ile açıklanmıştır ki, bu da yine devlet söyleminde Kürt sorununun tanımlanması ile uyusmaktadır.

Sonuç

28 Mart 2006 tarihinde başlayan ve 4 Nisan 2006'da sona eren ve Diyarbakır Olayları olarak adlandırılan sürece ilişkin, gazetelerin internet baskılarındaki haberlere yapılan okuyucu yorumlarının, Adorno ve ekibinin 1940'larda yaptıkları *Otoriter Kişilik* araştırmasının kategorileriyle analiz edildiği bu çalışmada, 189 haber yorumu incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda, haberlere ilişkin yorumların otoriter bir eğilim taşıdıkları gözlenmiştir. Muhafazakâr düşünmenin, ahlaki değerlere bağlılığın ve devlet

kurumlarına ve devlete saygının ana özellik olduğu yorumlarda, saldırganlık eğilimi hayli yüksek olmuştur (% 57). Yorumlarda Diyarbakır'da yaşananların bu ülkenin bir parçasının veya bu ülkenin vatandaşlarının sorunları olarak değil, bizden başka, her an bölünüp gidebilecek, vatanımızın ekmeğini yiyen ama bu vatana ait olmayan, ihanet edenlerin şiddet eylemleri olarak tanımlandığı; kendini karşıdaki ile bir görmeme, onun yerine koyamama, onu dışlama ile karşımıza çıkan bir tür empati yoksunluğunun bilgiden yoksunlukla da desteklenerek kendisini kalıp düşünce ve paranoya belirtileri ile ortaya koyduğu görülmektedir.

Bu durum, beraberinde şiddet ve otorite talebini getirmiş, göstericiler ve Kürtler aşağılanmış, hor görülmüş ve dışlanmış. Daha ılımlı ve otoriter eğilim taşımayan yorumlar ise oldukça cılız kalmıştır (% 9). Bu tür yorumların da kimi zaman genel geçer yargıları tekrarladıkları, bir tür uzlaşma çağrısı yaparken, aslında Kürtlerin siyasi ve kültürel hak mücadelelerini yadsıyarak konuya klişeleşmiş bir "kardeşlik" söylemiyle yaklaştıkları görülmüştür.

Yorumlarda karşılaşılan bir diğer özellik, politik bir analizden yoksunluk, bilgisizlik, kişiselleştirme ve komplo teorileriyle düşünme olmuştur. "Dış güçlerin ülkeyi bölmek istedikleri", "Türk-Kürt ayrımcılığının kışkırtıldığı", "AB ve Amerika'nın bölgede planları olduğu"na ilişkin teoriler en sık tekrarlananlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bir tür kurtarıcıya çağrı niteliği taşıyan yorumlardaki temel talebin ise, kısa vadeli, acil, sertlik içeren, "düzen sağlayıcı" önlemler olduğu görülmektedir. Ordu ve polis gibi kurumlar yüceltilmiş, seçilmiş siyasetçiler düzen sağlamakta geciktikleri için eleştirilmişlerdir. Bu durum yorumlarda Diyarbakır'daki olayların ağırlıklı olarak "vatana ihanet", "şiddet yoluyla huzuru bozma", "devleti aciz bırakma" girişimi olarak görüldüğünü göstermektedir.

Yorumcuların aşırı milliyetçi bir eğilimden ziyade, açık bir siyasi yanlılığı dile getirmeyip kendisini ulusal siyasi yelpazenin merkezinde addeden gazetelerin (*Hürriyet*, *Milliyet*, *Sabah* ve *Ak-*

şam) okuyucuları olması, Türkiye'de internet kullanıcılarının ağırlıklı olarak orta sınıfa dâhil olması, yorumlarda karşılaşılan söylemlerin Kürt sorununa ilişkin devlet söylemleri ile uyuşması, Türkiye'de var olan politik kültür ve otoriter devlet geleneği bir arada ele alındığında; araştırmanın sonuçları genellenememekle birlikte, bu sonuçların 1940'larda yapılan *Önyargı Üzerine Çalışmalar* ve *Otoriter Kişilik* araştırmasının sonuçlarıyla uyuştğu ve Türkiye'de otoriter bir politik eğilimin varlığı konusundaki şüpheleri desteklediği söylenebilir.

Kaynakça

- Adorno, Theodor W. vd. (1950). *The Authoritarian Personality*. New York, Evanston ve London: Harper&Row Publishers.
- Adorno, Theodor W. vd. (1989). "Introduction to The Authoritarian Personality." *Critical Theory and Society: A Reader*. Stephen Eric Bronner ve Douglas MacKay Kellner (der.) içinde. London: Routledge. 219-232.
- Adorno, Theodor W. (2003). *Otoriteryen Kişilik Üstüne*. Çev., Doğan Şahiner. İstanbul: Om Yayınları.
- Alkan, Türker (1983). *Saldırganlık, Önyargı ve Yabancı Düşmanlığı*. İstanbul: Hil Yayınları
- Bothwell, Robert K. ve Kennison, Emily (2004). "The Authoritarian Personality and Attitudes toward War." *Peace Review*. 16(4):467-470
- Bora, Tanıl (2006). *Medeniyet Kaybı: Milliyetçilik ve Faşizm Üzerine Yazılar*. İstanbul. Birikim Yayınları
- Cizre, Ümit (2003). "Demythologizing The National Security Concept: The Case of Turkey." *Middle East Journal*. 57(2): 213-22.
- Clayman, E. Steven (2004). "Arenas of Interaction in the Mediated Public Sphere." *Poetics*. 32(2004):29-49
- Dağı, İhsan (2001). "Human Rights and Democratization: Turkish Politics in the European Context." *Southeast European and Black Sea Studie*. 1(3): 51-68.
- Heper, Metin (1992). "The 'Strong State' and Democracy: The Turkish Case In Comparative and Historical Perspective." *Democracy and Modernity*. S. N. Eisenstadt (der.) içinde. Köln: EJ. Brill. 142-163.
- Jay, Martin (2005). *Diyalektik İmgelem*. Çev., Ünsal Oskay. İstanbul: Belge Yayınları
- Kejanlıoğlu, D. Beybin (2005). *Frankfurt Okulu'nun Eleştirel Bir Uğrağı: İletişim ve Medya*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları
- Köker, Levent (1994). "Kimlik, Meşruluk ve Demokrasi: Türkiye'de Yeni-Muhafazakâr Kültür Politikasının Eleştirisi." *Türkiye'de Demokratik Siyasal Kültür*. Ergun Özbudun vd. (der.). Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayınları. 71-89.
- Köker, Levent (1997). "National Identity and State Legitimacy: Contradictions of Turkey's Democratic Experience." *Civil Society, Democracy and the Muslim World*. İstanbul: Swedish Research Institute. 63-72.

- Lavine, Howard vd. (2005). "Threat, Authoritarianism, and Selective Exposure to Information." *Political Psychology*. 26(2): 219-244.
- Mardin, Şerif (2000). "Türk Siyasasını Açıklayabilecek Bir Anahtar: Merkez-Çevre İlişkileri." *Türkiye'de Politik Değişim ve Modernleşme*. Ersin Kalaycıoğlu ve Ali Yaşar Sarıbay (der.) içinde. İstanbul: Alfa Yayınları. 79-104
- Oesterreich, Detlef (2005). "Flight into Security: A New Approach and Measure of the Authoritarian Personality." *Political Psychology*. 26(2):275-298
- Perrin, J. Andrew (2005). "National Threat and Political Culture: Authoritarianism, Antiauthoritarianism, and the September 11 Attacks." *Political Psychology*. 26(2): 167-194.
- Robins, Philippe (1993). "The overlord state: Turkish policy and the Kurdish issue." *International Affairs*. 69(4):657-676.
- Roiser Martin ve Willig, Carla (2002). "The Strange Death of The Authoritarian Rersonality: 50 Years of Psychological and Political Debate." *History of Human Sciences*. 15(4):71-96
- Şahiner, Doğan (2005). "Sunuş." *Otoritaryen Kişilik Üstüne*. Theodor W. Adorno. Çev., Doğan Şahiner (der.) içinde. İstanbul: Om Yay. 7-10
- Tessler, Mark ve Altınoğlu, Ebru (2004). "Political culture in Turkey: Connections Among Attitudes Toward Democracy, the Military and Islam." *Democratization*. 11(1):21-50.
- Yeğen, Mesut (2003). *Devlet Söyleminde Kürt Sorunu*. İstanbul: İletişim Yayınları

İnternet Sayfaları:

- <http://hursarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=4164440&tarih=2006-03-29>. Erişim tarihi: 20.06.2006.
- www.hurriyet.com.tr/gundem/4173024.asp. Erişim tarihi: 20.06.2006.
- <http://hursarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=4198702&tarih=2006-04-04>. Erişim tarihi: 20.06.2006.
- <http://hursarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=4181386&tarih=2006-03-31>. Erişim tarihi: 20.06.2006.
- <http://hursarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=4181386&tarih=2006-03-31>. Erişim tarihi: 20.06.2006.
- <http://teknoloji.milliyet.com.tr/detay.asp?id=1411>. Erişim tarihi: 20.06.2006.
- <http://sondakika.milliyet.com.tr/2006/03/31/son/sontur31.asp>. Erişim tarihi: 20.06.2006.
- <http://sondakika.milliyet.com.tr/2006/03/31/son/sontur31.as>. Erişim tarihi: 20.06.2006.
- <http://sondakika.milliyet.com.tr/2006/03/31/son/sonsiy18.asp>. Erişim tarihi: 20.06.2006.
- www.aksam.com.tr/?tarih=30.03.2006#. Erişim tarihi: 20.06.2006.
- www.aksam.com.tr/?tarih=01.04.2006#. Erişim tarihi: 20.06.2006.
- www.aksam.com.tr/?tarih=31.03.2006#. Erişim tarihi: 20.06.2006.
- www.aksam.com.tr/haber.asp?a=34912,4&tarih=03.04.2006. Erişim tarihi: 20.06.2006.
- www.aksam.com.tr/?tarih=03.04.2006#. Erişim tarihi: 20.06.2006.

www.aksam.com.tr/haber.asp?a=34912,4&tarikh=03.04.2006. Erişim tarihi: 20.06.2006.

www.bianet.org/diger/arsiv.htm. Erişim tarihi: 20.06.2006.

www.blogcu.com/aristoca/318831. Erişim tarihi: 20.06.2006.

www.milliyet.com/2006/03/30/guncel/angun.html. Erişim tarihi: 20.06.2006.

www.milliyet.com/2006/03/30/guncel/angun.html. Erişim tarihi: 20.06.2006.

www.milliyet.com/2006/04/01/siyaset/siy04.html. Erişim tarihi: 20.06.2006.

www.milliyet.com/2006/04/02/siyaset/axsiy01.html. Erişim tarihi: 20.06.2006.

www.milliyet.com/2006/04/01/siyaset/axsiy02.html. Erişim tarihi: 20.06.2006.

www.sabah.com.tr/2006/03/31/siy99.html www.sabah.com.tr/2006/04/03/siy97.html.
Erişim tarihi: 20.06.2006.

www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=182820. Erişim tarihi: 20.06.2006.

www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=182894. Erişim tarihi: 20.06.2006.

www.ulusalgazeteler.com. Erişim tarihi: 20.06.2006.

